

"MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING PSIXOLOGIIYASI"

Nurmuhammedova Muhabbat Baxriddinovna

Buxoro viloyat Vobkent tuman 1-DMTT direktori

Annotatsiya

Bolaning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan bog‘cha yoshi bolalik davrining kata bir qismini tashkil etadi. Asosan mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyatlari rivojlanadi hamda shaxsiy individual xususiyatlari tarkib topa boshlaydi. Mashhur rus pedagoglaridan P.F.Lestgafning fikricha, insonning bog‘cha yoshidagi davri shunday bir davrki, ana shu davr mobaynida kelgusida qanday xarakter xislatlari paydo bo‘lishi belgilanadi va axloqiy sifatlarining asoslari yuzaga keladi.

Kalit so‘zlar

psixik taraqqiyot, mustaqil faoliyat, qobiliyat, taffakur

Bola bog‘cha yoshiga yetgach, uning psixik taraqqiyotida jiddiy o‘zgarishlar yuzaga keladi. Chunki xuddi ana shu davrdan boshlab bolaning mustakil faoliyati anchagina kuchaya boshlaydi. Bog‘cha yoshidagi bola mustaqil faoliyatda bo‘la olishi uchun zarur bulgan ikkita qudratli kuchga ega. Birinchidan, ma‘lum darajada uziga bo‘ysundirilgan harakat apparatiga, ikkinchidan esa, atrofidagi katta odamlar va o‘z tengdoshlari bilan bir qadar erkin munosabatda bo‘la oladigan nutqqa ega. Mana shuning uchun bu yoshdagi bolalarning xulq-atvorlari, xatti-harakatlari, qiziqish va ehtiyojlari bog‘chaga tarbiya yoshidagi bolalarnikidan keskin farq qiladi. Bu esa, o‘z navbatida, bog‘cha yoshidagi bolalar bilan bog‘chagacha tarbiya yoshidagi bolalar ta‘lim-tarbiyasiga ham turlicha munosabatda bo‘lishni taqozo qiladi.

Bog‘cha yoshidagi davrda bolaning barcha psixik jarayonlari jadal rivojlana borib, uning tashki muhit bilan bulgan munosabatlarida anchagina uzgarishlarni yuzaga keltiradi. Bir tomondan, bola bog‘cha yoshiga yetgach, kattalarning doimiy yordamlaridan ancha ozod bulib, ulardan bir qadar uzoqlashadi, ikkinchi tomondan, kattalar bilan bo‘lgan munosabatlari murakkab, ko‘p tomonlama xarakter kasb eta boshlaydi. Shu narsa xarakterliki, kichik bog‘cha yoshidagi bola diniy yordam va g‘amxo‘rlik talab qiladigan ob‘ektdan sekin-astalik bilan oila hoida bog‘cha bolalar gruppasining faol a‘zosiga aylana boshlaydi. Demak, bu davrdan boshlab, muhtojlikdan qutilib, o‘zi ham boshqalarga ma‘lum darajada yordam bera oladigan, o‘zining burchi, vazifalari, qiziqishlari hamda xilma-xil ehtiyojlariga ega bo‘lgan shaxsga, jamoa a‘zosiga aylana boshlaydi. Bog‘cha yoshidagi bolalarning psixik jixatdan rivojlanishlarida ularda paydo bo‘ladigan xilma-xil ehtiyoj va qiziqishlar bolalarni u yoki bu harakatga undovchi, ularni ishga soluvchi (omil) hisoblanadi. Ma‘lumki, ilk yoshdagi bolalarda asosan organik ehtiyojlar (masalan: ovqatlanish, tashnalikni qondirish, uxlash kabi) mavjud buladi. Bog‘chagacha tarbiya yoshidagi bolalar esa bunday organik ehtiyojlardan tashqari ijtimoiy va intellektual ehtiyojlarning dastlabki kurtaklari yuzaga kela boshlaydi. Masalan: bog‘chagacha tarbiya yoshidagi bolalar yaxshi gapira olmasalar xam, haddan tashqari qiziquvchan bo‘ladilar. Ular ko‘zlariga ko‘ringan har bir narsani qo‘llari bilan timirskilab ushlab ko‘rganlaricha tinib tinchimaydilar. Bog‘chagacha tarbiya yoshidagi bolalarda

uchraydigan mana shunday qiziquvchanlik ularda intellektual ehtiyojlarning yuzaga kelayotganidan dalolat beradi.

Bog‘cha yoshidagi bolalarda ijtimoiy intellektual va axloqiy ehtiyojlar yaqqol ko‘rina boshlaydi. Agar bog‘chagacha tarbiya yoshidagi bola uzoq vaqt davomida yolg‘iz uzi biron o‘yinchoq bilan mashg‘ul bo‘lib o‘tira olsa, bog‘cha yoshidagi bola bunday yolg‘iz o‘ynashga toqat qila olmaydi. Ularda o‘zlariga yaqin bo‘lgan katta odamlar va tengdoshlari bilan munosabatda bo‘lish ehtiyoji tug‘iladi. Ular tor oila doirasidagi munosabatlar bilan o‘z ehtiyojlarini qondira olmay kengroq doiradagi munosabatlarga intila boshlaydilar. Natijada bu yoshdagi bolalarning ijtimoiy munosabat va faoliyat doiralari tobora kengayib boradi.

Bog‘cha yoshidagi bolalar tabiatlariga xos bo‘lgan kuchli ehtiyojlardan yana biri har narsani bilib olishga bo‘lgan ehtiyojdir. Bolaning faoliyat doirasi kengaygan sari atrofidagi narsalarni bilishga qaratilgan ehtiyojlari xam orta boradi. Bunga sabab bolada turmush tajribasining ozligidir. Har bir narsa bola uchun yangilik bo‘lib tuyuladi va bola uni har tomonlama bilib olishga intila beradi. Shuning uchun ham ular juda ko‘p savollar beradi. Bog‘cha yoshidagi bolalarning psixik jixatdan rivojlanishlarida bog‘cha muhiti juda kata ro‘l o‘ynaydi. Bog‘chadagi tartib, intizom va turli-tuman ta‘limiy mashgulotlar bolalarda yuksak ijtimoiy, intellektual, axloqiy va gigienik ehtiyojlarning garmonik ravishda yuzaga kelish uchun sharoit tug‘diradi.

Psixologiya nuqtai nazaridan qaraganda, odatlar o‘z mohiyati jihatidan ehtiyojga yaqin narsalardir. Boshqacha qilib aytganda, turlicha odatlar kundalik hayotda takrorlana berishi natijasida vujudimizga juda singib ketib, ehtiyojga aylanib koladi. Shuning uchun bolalarda ijobiy va foydali ehtiyojlarni tarbiyalash deganda ularda ijobiy va foydali odatlarni hosil kilishni tushunamiz. Bog‘cha yoshidagi davrda xosil qilingan mustahkam ijobiy odatlar kishining butun umri davomida saqlanib qoladi. Bog‘cha yoshidagi bolalarning psixik jihatdan rivojlanishlarida qiziqishning ham roli goyat kattadir. Qiziqish, xuddi ehtiyoj kabi, bolani biron faoliyatga undovchi omillardan biridir. Qiziqish deganda, biz voqelikdagi narsa va hodisalarni birmuncha chuqurroq bilishga qaratilgan maxsus intilishni tushunamiz.

Demak, qiziqish bilish jarayoni bilan bog‘lik bo‘lgan har bir shaxsning murakkab sifatidir. Bog‘cha yoshidagi bolalar hamma narsalarga birdek qiziqavermaydilar. Bog‘cha yoshidagi bolalarning qiziqishlari katta odamlardagi kabi bir narsaga nisbatan qat‘iy hamda mustahkam bo‘lmay, bir narsadan ikkinchi bir narsaga tez-tez ko‘nib turadi. Bundan tashqari, bog‘cha yoshidagi bolalarning qiziqishlari juda tarqoq va yuzaki bo‘ladi. Ular narsa va hodisalarning mohiyati yoki natijalariga emas, balki shu narsa va hodisalarning o‘zigagina qiziqadilar. Shu sababli bog‘cha yoshidagi bolalarda asosan beqaror va bevosita qiziqishlar ustun turadi. Tarbiyachi bog‘chada turli mashgulotlar, ekskursiyalar, suhbatlar o‘tkazish va kitoblar o‘qib berish bolalarda markazlashgan barkaror qiziqishlarni yuzaga keltirishga harakat qilishlari lozim. Bola psixologiyasining rivojlanishida qiziqishning ahamiyati shundaki, bola qiziqqan narsasining mumkin qadar chuqurroq bilishga tirishadi. Binobarin, uzoq vaqt davomida qiziqqan narsasi bilan shug‘ullanishdan zerikmaydi.

Bu esa, uz navbatida, bolaning diqqati, irodasi kabi muhim psixik jarayonlarini rivojlantirish hamda mustahkamlashga yordam beradi. Bolalarda biror sohaga nisbatan barvaqt yuzaga kelgan qiziqish kelajakda ularning shu sohasini yaxshi egallashlari uchun

qandaydir tayyorgarlik rolini o‘ynaydi. Bog‘chada bolalarning birgalikda ta‘lim-tarbiya olishlari, birgalikda o‘ynashlari va birgalikda ovqatlanishlari ularda kollektivizm tuyg‘usini yuzaga keltira boshlaydi. Ko‘pchilik bo‘lib bir o‘yinni o‘ynash yoki biron vazifani bajarishda o‘z xatti-harakatlarini kelishib olish, rollarni taqsimlash va bir-birlariga yordam berish kabi kollektiv hayotiga oid fazilatlar namoyon bo‘la boshlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. M. Rasulova, D. Abdullayeva, S. Oxunjonova. Bolalarning maktabga psixologik tayyorligi. – Toshkent. – 2003.
2. M.G. Davletshin, Sh. Do‘stmuhammedova, M. Mavlonov, S. To‘ychiyeva. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya (o‘quv-metodik qo‘llanma). TDPU, – T.: – 2004.
3. Iskandar, O. (2023). The Organization of the Khorazm Soviet Republic. Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal, 2(4), 794-798
4. Ochilov, I. (2023). IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN FORMING THINKING AND SKILLS IN HISTORY LESSONS. Science and innovation, 2(B4), 481-484.
5. Ochilov, I. (2022). SPECIFIC GEOGRAPHICAL ASPECTS OF THE HISTORY AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TOURISM. Science and Innovation, 1(6), 228-231.
6. Alavutdinova, N., & Ergasheva, L. (2024). COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF TEACHING THE UZBEK LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE. Science and innovation, 3(B1), 29-34.
7. Saydiyevna, K. G. (2023). THE USE OF ALLUSIVE UNITS IN POETRY. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 1132-1136.
8. Атаходжаева, Г. А., Мирзалиева, А. А., & Султонов, С. С. (2020). Клинико-лабораторные особенности хронической сердечной недостаточности у больных мебаболическим синдромом. Academic research in educational sciences, (3), 541-550.
9. Рахимов, Ш. М., & Атаходжаева, Г. А. (2009). Реакция тромбоцитов на гелиогеофизические факторы у больных стабильной стенокардией в зависимости от их толерантности к физической нагрузке. Фундаментальные исследования, (7), 37-40.
10. Шадманова, Н. К., Рахимов, Ш. М., & Атаходжаева, Г. А. (2012). Гемодинамическая эффективность бисопролола и моксонидина и его взаимосвязь с вегетативной регуляцией у больных гипертонической болезнью при различных гелиогеофизических условиях. Врач-аспирант, 53(4.2), 317-327.